

Da odjek muslimanske usmene književnosti i folklora uopće u djelima književnika (*Hamza Humo, Luka Botić, Safvet-beg Bašagić, Muso Čazim Čatić*) zaokuplja pažnju Muniba Maglajlića svjedoči nekoliko tekstova iz ove knjige koji se time uklapaju u širu, i u naše vrijeme često razmatranu problematiku odnosa usmenog i pisanog. Maglajlićeve kratke studije, međutim, ne mogu udovoljiti potrebi za detaljnijom elaboracijom i sustavnim teorijskim promišljanjem koje zahtijeva istraživanje utjecaja usmene književnosti na autorsku. One se doimaju (a vjerojatno to i žele biti) tek kao analitičke skice u kojima se može naići na pokoju nedovoljno potkrijepljenu generalizaciju kao što je ona o izraženom utjecaju sevdalinke na prozu Hamze Hume.

Konačno, u našem poigravanju klasifikacijom tekstova Maglajlićeve knjige, mogli bismo izdvojiti treći tematski krug koji okuplja studije o različitim problemima teorije i povijesti usmene književnosti kao što su: žanrovsko određenje muslimanske historijske balade, iščitavanje istočnjačko-islamskih utjecaja na muslimansku baladu, problem samosvojnosti muslimanske usmene epike, odnos individualno/kolektivno u usmenom pjesništvu.

Maglajić razlikuje dvije vrste historijskih balada; one koje opjevavaju određeni historijski događaj kao što je naprimjer *balada o pogibiji braće Morić*, te oni čiji likovi nose imena historijskih ličnosti, ali sam siže nije utemeljen u povijesnom zbivanju. Autor pokazuje kako usmenom predajom isti, povijesno zasnovan siže može apsorbirati različite junake. Istočnjačko-islamski utjecaj na usmenu muslimansku baladu autor otkriva na nekoliko slojeva: jezičnom, melodijskom, sloju doživljaja života i svijeta, te u sloju običaja i kulture življenja.

Polemizirajući s *Vojislavom Đurićem* i njegovim određenjem usmene epike na južnoslavenskom prostoru kao "srpsko-hrvatske narodne epike", tj. kao nedjeljivog korpusa usmene epike Srba i Hrvata, Maglajić nastoji dokazati samosvojnost muslimanske epike.

Usporedbom balade o smrću rastavljenim ljubavnicima u izvedbi pjevača Selima Salihovića s drugim poznatim varijantama, autor dimenziju individualnog pronalazi u narativnoj nepodudarnosti Salihovićeve izvedbe u odnosu na druge varijante.

Knjigu zaključuje relativno opsežna i informativna studija o sakupljačkom, prevodilačkom i političkom radu Mehmed-bega Kapetanovića Ljubušaka, poznatog u krugovima proučavalaca usmene književnosti kao urednika dvaju svezaka zbirke *Istočno blago* koja, pored domaće, donosi i prijevode usmene građe (uglavnom poslovice) s arapskog, perzijskog i turskog jezika.

Pored prije objavljenih (*Od zbilje do pjesme*, Glas, Banja Luka 1983. i *Muslimanska usmena balada*, Veselin Masleša, Sarajevo 1985) i ova knjiga Muniba Maglajlića proširuje naša znanja o muslimanskoj usmenoj književnosti, osobito o njenim "pjesmama na međi", stojeći tako na usluzi stručnjacima i čitateljstvu zainteresiranom za ovaj segment južnoslavenske usmene kulture.

Davor DUKIĆ

Kada već (i) knjige imaju svoju sudbinu, ova studija dr. Divne Zečević izišla je pred javnost u trenutku koji joj je, stjecajem okolnosti, omogućio da se sa samom sobom sučeli na način koji se rijetkima posreći. Zasnivanjući se na autoričinu istraživanju pučkoga književnoga fenomena, prvi put sustavno provedenome, ona je ne samo doprinos poznavanju hrvatske kulturne povijesti nego i aktivan sudionik u dijalogu na još dvjema razinama. U trenutku njena dovršenja, potkraj 1986. godine, objavljen je prijevod djela *Greh i strah. Stvaranje osećanja krivice na Zapadu od XIV do XVIII veka* uglednog predstavnika francuske *nove historije* Jeana Delumeaua, a u trenutku njena tiskanja, 1988. godine, u političkom i društvenom životu Jugoslavije došlo je do retradicionalizacije i sustavnog aktiviranja mnogih mehanizama, motiva i jezično-stilskih osobina pučke književne kulture u svrhu

Divna Zečević, Hrvatske pučke pjesmarice 19. stoljeća (Svjetovne i nabožne), Izdavački centar "Revija", Osijek 1988, 216 str. (Mala teorijska biblioteka, 31)

dnevnopolitičke agitacije, najprije u Srbiji, a od jeseni prošle godine sve više i u Hrvatskoj.

Na taj su način građa koja je analizirana u *Hrvatskim pučkim pjesmaricama* i uvid u duhovni svijet onodobnoga hrvatskoga društva, s jedne strane ovjereni u svome evropskome kontekstu, a s druge, stavljeni u plodan suodnos uzajamne provjere sa suvremenom stvarnošću. I jedno i drugo pak čine knjigu življom i djelatnijom nego što se, možda, autorica nadala kada ju je pisala. Mnoge pjesme, prije svega rodoljubne, a pogotovo pojedinačni motivi (nekadašnja slava, zahtjev za svenarodnom slogom kao jedinom obranom od tuđinskog presizanja, proklinjanje izdajstva, vjera u sjajnu budućnost itd.), gotovo su preko noći iz rezervata pučke kulture dospjeli u samo središte društvenih previranja, te u funkcionalnom pogledu definitivno dokazali svoju duboku ukorijenjenost u kolektivnu svijest.

Kao da se ponovo odvija onaj prijelom koji autorica analizira na primjerima pjesama Filipa Grabovca u XVIII. i pjesama mladoga građanstva sredinom XIX. stoljeća, kada na mjesto kršćanske koncepcije linearnoga vremena stupa sekularizirana koncepcija cikličkoga vremena koje vodi obnovi *zlatnoga doba* Domovine i uspostavi nekadašnje veličine - pučka književnost ponovo je u funkciji *poučne društvene sugestije*. Ponovo se, također, "o političkim i društvenim problemima piše kao o karakternim svojstvima naroda koji nastupaju kao pojedinci u porodičnoj zajednici" i ponovo su uvelike na djelu oni isti principi binarne opozicije u predočivanju zbilje koji pučku pjesmu drže na okupu i "pridonose da se formira kao cjelina bez obzira na razinu njene niske obavještajnosti, književne banalnosti".

Iako formalno podijeljena u dvije studije - *Pučke tiskane pjesmarice omiljenih i rado pjevanih pjesama 19. stoljeća u poučnoj društvenoj, političkoj i književnoj funkciji* i *Književno-poučne binarne opozicije iz kojih se razvija nabožna osjećajnost u tiskanim pjesmaricama 19. stoljeća za katolički puk* - knjiga Divne Zečević objedinjena je na dubinskoj razini ne samo jedinstvenom metodologijom nego prije svega time što je, krenuvši s dvaju različitih polazišta, došla do jedinstvenoga cilja, do samih temelja na kojima se oblikuju formule i strukture pučkoga književnog fenomena. Bogat materijal, komparativan pristup i osobito lingvostilistička zapažanja vode čitatelja do onoga što mu je na volju nazvati bilo morenovskim *duhom vremena*, bilo krležinskim *našim kobnim mentalitetima*, no što je u svakom slučaju pouzdan prednacrt za neku buduću sintezu bez koje će svaka kulturna povijest Hrvatske biti nepopravljivo manjkava.

Mnoštvo naoko uzgrednih opažanja i sugestija, npr. o varijantama pjesama *Hej, Slaveni /Oj, Hrvati /Oj, Iliri ili Rado ide Srbini/Hrvat u vojnike* otvaraju pak novu temu kulturnih prožimanja i dijaloga, ne samo na hrvatsko-srpskoj razini, a pregledna sistematizacija glavnih strukturalnih elemenata nabožne poezije u drugoj studiji čvrsta je osnova za kontekstualizaciju svakog novopristiglog materijala.

Ivo ŽANIĆ

Zvonimir Bartolić, Hrvatski pučki pjesnik Florijan Andrašec, Zrinski, Čakovec 1988, 545 str. (Biblioteka posebnih izdanja, knj. 60)

Rijetka je mogućnost da se sve književne tvorbe nekog pučkog pisca mogu naći sabrane na jednom mjestu kao što je to slučaj s pučkim pjesmama i radovima u prozi međimurskog pučkog pjenika Florijana Andrašeca (1888-1962) popraćene iscrpnim podacima o životu i radu pisca u opsežnoj radnji Zvonimira Bartolića. Osim potrebnih

i korisnih podataka, Bartolićev uvod sadrži podosta "praznog hoda", odnosno pričanja i prepričavanja onoga što je ispjevao F. Andrašec; k tome treba upozoriti na terminološke nejasnoće između "pučke književnosti" i "pučke predaje". Autor upotrebljava termin "pučki" jedanput u smislu trećeg književnog fenomena, dok drugi put pod "pučkim" podrazumijeva usmenu predaju; također ne uočava pojavu da se pučke književne tvorevine prenose i usmenim putem. Dužna sam upozoriti na promašenu interpretaciju u kojoj Bartolić piše da je pučko kalendarско štivo "bežanrovska literatura" navodeći kao potvrdu svog ovlaštenog čitanja moje radove o pučkom književnom fenomenu i hrvatskim kalendarima prve polovice 19. stoljeća, na str. 8.